

Latvijas iedzīvotāju paredzamais veselīgais mūžs

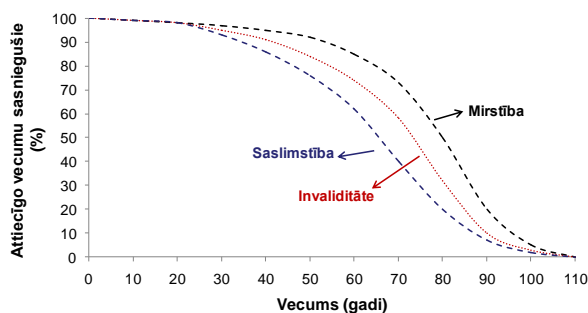
Kas ir paredzamais veselīgais mūžs?

Paredzamā veselīgā mūža rādītāji tika izstrādāti, lai noskaidrotu, vai ilgāku dzīvi nodrošina laika pieaugums, kas nodzīvots labā veselības stāvoklī (saslimstības samazināšanas scenārijs) vai sliktā (saslimstības palielināšanās). Tādējādi kopējais mūža ilgums iedalās dzīves periodos ar atšķirīgu veselības stāvokli, no labas veselības līdz sliktai. Šie periodi ienes dzīves kvalitātes dimensiju nodzīvoto gadu skaitā.

Kā mērī ilgāka mūža rezultātu?

Vispārējais veselības izmaiņu modelis (WHO, 1984) skaidro dzīves atšķirības dažādos tās statusos: kopējās izdzīvošanas, no nespējas brīvas un no hroniskām slimībām brīvas izdzīvošanas statusā. Tas rezultātā noved pie paredzamā mūža ilguma (laukums zem "mirstības" līknes), no nespējas brīva mūža ilguma (laukums zem "nespējas" līknes) un no hroniskām slimībām brīva mūža ilguma (laukums zem "saslimstības" līknes) jēdzieniem.

Veselības izmaiņu modelis (WHO, 1984): izdzīvošanas līknes atbilstoši faktiskai mirstībai, hipotētiskai saslimstībai un invaliditātei. ASV sievietes, 1980.

Veselīgā mūža rādītāju ir tik daudz cik daudz ir veselības jēdzienu skaidrojumu. Visbiežāk lietotie veselīgā mūža rādītāji balstās uz veselības pašvērtējuma, ikdienas dzīves aktivitāšu un hroniskās saslimstības datiem.

Kā salīdzina paredzamos veselīgā mūža ilgumus?

Paredzamo veselīgo mūžu neietekmē iedzīvotāju skaits un vecuma struktūra, tādējādi dodot iespēju tieši salīdzināt dažādus iedzīvotāju kopumus: pēc dzimuma, sociāli profesionālā sastāva, dažādu Eiropas valstu iedzīvotājus (Robine et al., 2003).

Veselīgo mūža ilgumu parasti aprēķina pēc Sulivana metodes (Sullivan, 1971). Tomēr, lai veiktu pamatotus salīdzinājumus, izmantotajiem veselības rādītājiem ir jābūt salīdzināmiem.

Tāpēc, Eiropas Savienība izlēma iekļaut daļu paredzamā veselīgā mūža rādītāju Eiropas Kopienas veselības indikatoros (ECHI), lai iegūtu summārus nespējas (aktivitāšu ierobežojuma), hronisku saslimšanu un veselības novērtējuma rādītājus. Minimuma Eiropas veselības modulis (MEHM) no 3 jautājumiem, kas aptver minētos lielumus, tika iekļauts lenākumu un dzīves apstākļu statistikā (SILC), lai uzlabotu paredzamā veselīgā mūža starptautisko salīdzināmību.* Bez tam, mūža ilgums bez ilgtermiņa aktivitātes ierobežojuma jeb **"paredzami veselīgie mūža gadi" (VMG)**, kas balstījās uz nespējas jautājumu, 2004. gadā tika izraudzīts kā viens no strukturāliem rādītājiem ES stratēģisko mērķu (Lisabonas stratēģijas) novērtēšanai.

Detaljas par MEHM, apsekojumiem Eiropā, paredzamā veselīgā mūža aprēķiniem un skaidrojumiem var atrast www.eurohex.eu.

Par ko ir šis ziņojums?

Šādus ziņojumus par atsevišķām valstīm sagatavo European Health and Life Expectancy Information System (EHLEIS) eksperti. Katrā no tiem ir:

- iedzīvotāju mūža ilgums un paredzami veselīgie mūža gadi (VMG) 65 gadu vecumā analizējamā valstī un Eiropas Savienības dalībvalstīs (ES28), izmantojot SILC jautājumu par ilgtermiņa ar veselību saistītu nespēju, kas no 2005.g. līdz 2013.g. pazīstams kā Globālais aktivitāti ierobežojošais indikators GALI (Global Activity Limitation Indicator). Šī jautājuma formulējums 2008.g. tika izmainīts.
- aktivitātes ierobežojumu izplatība analizējamā valstī un Eiropas Savienībā pēc dzimuma un pa vecuma grupām atbilstoši GALI jautājumam;
- paredzamā veselīgā mūža rādītāji analizējamā valstī, kas iegūti no divām citām iedzīvotāju veselības dimensijām SILC 2013 (saslimstības ar hroniskām slimībām un veselības pašvērtējuma);
- paredzamā mūža ilguma un mūža ilguma bez aktivitātes ierobežojumiem izmaiņas 2008.-2013.g. 65 gadu vecumā pēc dzimuma Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Atcauces

Jagger C., Gillies C., Moscone F., Cambois E., Van Oyen H., Nusselder W., Robine J.-M., EHLEIS Team. Inequalities in healthy life years in the 25 countries of the European Union in 2005: a cross-national meta-regression analysis. *The Lancet*. 2008;372(9656) 2124-2131
Robine J.-M., Jagger C., Mathers C.D., Crimmins E.M., Suzman R.M., Eds. *Determining health expectancies*. Chichester UK: Wiley, 2003.
Sullivan D.F. *A single index of mortality and morbidity*. HSMHA Health Reports 1971;86:347-354.
World Health Organization. *The uses of epidemiology in the study of the elderly: Report of a WHO Scientific Group on the Epidemiology of Aging*. Geneva: WHO, 1984 (Technical Report Series 706).

* Pirms 2008.g. veiktajām izmaiņām, moduļa teksta tulkojumi dažās valstīs nebija optimāli (Skatīt: Eurostat-EU Task Force on Health Expectancies kopējo ziņojumu par SILC datu kvalitāti). Notiek minēto izmaiņu ietekmes izvērtēšana.

Paredzamais mūža ilgums (PMI) un paredzamie veselīgā mūža gadi (VMG) 65 gadu vecumā Latvijā un Eiropas Savienībā (ES28), balstoties uz SILC (2005-2013)

Galvenie rezultāti:

Latvijas iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums (PMI) 65 gadu vecumā 2004.-2013.g. ir palielinājies par 1,6 gadiem sievietēm un 1,5 gadu vīriešiem.

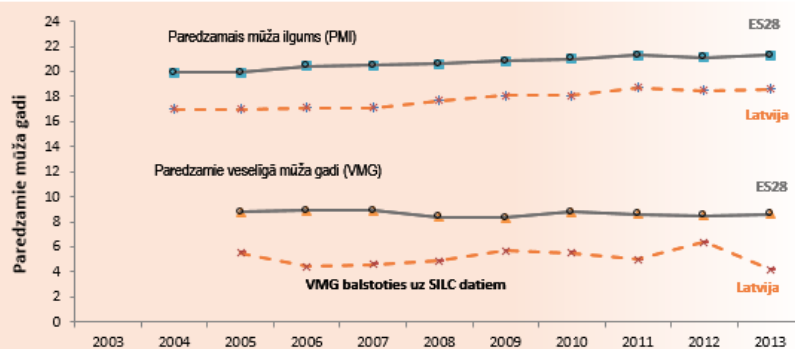
2013.g. PMI bija zem ES 28 vidējā līmeņa (21,3 gadi sievietēm un 17,9 vīriešiem) 4,0 gadi vīriešiem un 2,7 gadi sievietēm.

VMG rādītāji kopš 2005.g. saskaņā ar SILC datiem liecina, ka 2013.g. sievietes un vīrieši 65 gadu vecumā varēja sagaidīt attiecīgi 23% un 29% no paredzamā mūža ilguma bez ilglaicīgiem aktivitātes ierobežojumiem.

Latvijas VMG rādītāji 2013.g. sievietēm bija 4,5 un vīriešiem 4,4 gadi zem ES 28 vidējā līmeņa, kur tas bija 8,6 gadi sievietēm un 8,5 gadi vīriešiem.

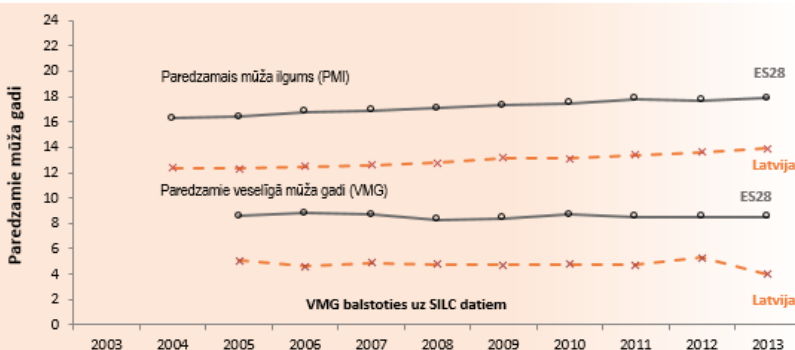
Kopš 2006.g. VMG rādītāji Latvijas sievietēm un vīriešiem ir palielinājušies, īpaši 2012.gadā. Bet 2013.gadā VMG būtiski samazinājās abiem dzimumiem. Jāņem vērā, ka GALI indikatora jautājuma formulējums 2008.gadā netika mainīts.

Sievietes

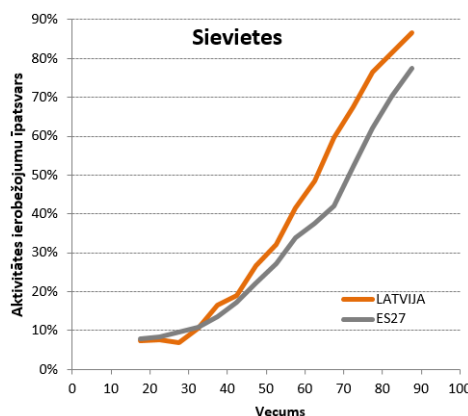
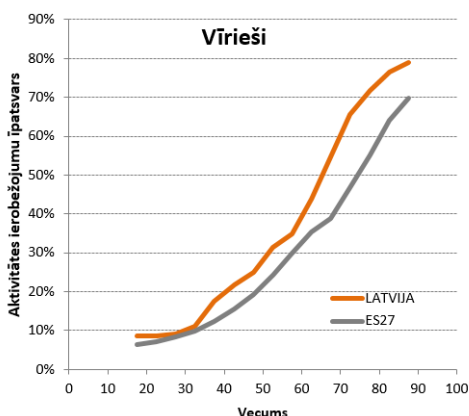
Latvija	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PMI	-	17.0	17.0	17.1	17.1	17.7	18.1	18.1	18.7	18.5	18.6
VMG	-	-	5.5	4.4	4.6	4.9	5.7	5.5	5.0	6.4	4.2
% VMG/PMI	-	-	32%	26%	27%	28%	31%	30%	27%	35%	23%

Vīrieši

Latvija	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PMI	-	12.4	12.3	12.5	12.6	12.8	13.2	13.1	13.4	13.6	13.9
VMG	-	-	5.0	4.6	4.9	4.8	4.7	4.8	4.7	5.3	4.0
% VMG/PMI	-	-	41%	37%	39%	38%	36%	37%	35%	39%	29%

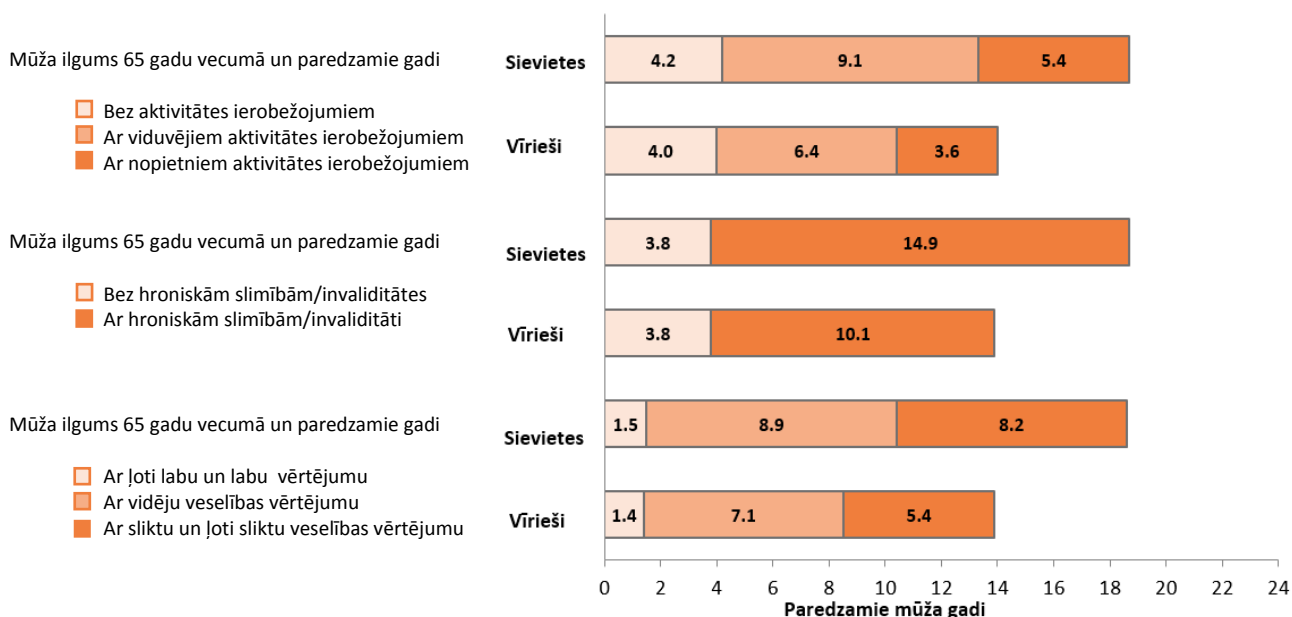
Aktivitātes ierobežojumu izplatība Latvijā un Eiropas Savienībā (ES 27) pēc dzimuma un vecuma atbilstoši GALI jautājumam (SILC, 2011-2013 vidējais)

Uzrādīto aktivitātes ierobežojumu īpatsvars Eiropas Savienībā būtiski pieaug palielinoties vecumam un sievietes sistemātiski norāda uz nedaudz lielākiem aktivitātes ierobežojumiem nekā ir vīriešiem. Salīdzinot ar 2011-2013.g. vidējo Eiropas Savienības trendu, Latvijas sievietēm un vīriešiem rīcības

ierobežojumu īpatsvars ir līdzīgs līdz 30 gadu vecumam vīriešiem un 45 gadu vecumam sievietēm un nedaudz lielāks pēc tā. Šie rezultāti ir jāinterpretē piesardzīgi, jo izlases kopuma lielums būtiski atšķiras; piemēram, 2013.g. no 5429 Dānijā līdz 38039 Itālijā. Latvijā 2013.g. izlases kopumā bija 7173 sievietes un 5269 vīrieši 16 gadu vecumā un vecāki.

Latvijas iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums un veselīgais mūžs 65 gadu vecumā, pamatojoties uz aktivitātes ierobežojumu (VMG), saslimstību ar hroniskām slimībām un veselības pašnovērtējumu (dati no SILC 2013)

Galvenie rezultāti:

Paredzamais mūža ilgums Latvijā 2013.g. 65 gadu vecumā bija 18,6 gadi sievietēm un 13,9 gadi vīriešiem.

Pamatojoties uz SILC 2013 datiem, sievietēm 65 gadu vecumā bija paredzami 4,2 VMG gadi bez aktivitātes ierobežojumiem (23% no kopējā paredzamā mūža ilguma), 9,1 gadi (49%) ar viduvējiem aktivitātes ierobežojumiem un 5,4 gadi (29%) ar nopietniem aktivitātes ierobežojumiem*.

Vīriešiem tajā pašā vecumā bija paredzami 4,0 gadi (29% no atlikušās dzīves) bez aktivitātes ierobežojumiem, 6,4 gadi (46%) ar viduvējiem aktivitātes ierobežojumiem un 3,6 gadi (26%) ar nopietniem aktivitātes ierobežojumiem.*

Kaut gan sievietes ir dzīvojušas vairāk gadu bez hroniskām slimībām un/vai invaliditātes, salīdzinot ar vīriešiem, viņas pavada lielāku savas dzīves daļu ar sliktu veselību un šie gadi visbiežāk ir gadi ar nopietnām sliktas veselības problēmām.

Šie rezultāti ir jāinterpretē piesardzīgi, jo nav aptverti institucionālo māsasaimniecību iedzīvotāji, piemēram, aprūpes centros dzīvojošās personas.

* Paredzamā mūža ilguma sastāvdaļu kopsumma var atšķirties noapaļošanas rezultātā

Publikācijas un ziņojumi par paredzamo veselīgo mūžu Latvijā

- Dubkova N, Krumins J. Life expectancy and health expectancy in Latvia: changes and interpretation problems. Research papers of the Central Statistical Bureau of Latvia 2012. Riga, 2012, p. 21-33 (In Latvian).
- Krumins J. Health Policy and Recent Changes in Mortality and Life expectancy in Latvia. *Humanities and Social Sciences: Latvia*. 2008; 1 (54): 57-71.
- Jagger C., Gillies C., Mascone F., Cambois E., Van Oyen H., Nusselder W.J., Robine J.-M., EHLEIS team. Inequalities in healthy life years in the 25 countries of the European Union in 2005: a cross-national meta-regression analysis. *The Lancet*. 2008; 372(9656):2124-2131.
- Jagger C., Robine J.-M., Van Oyen H., Cambois E. *Life expectancy with chronic morbidity*. In: European Commission, editor. *Major and chronic diseases - report 2007*. Luxembourg: European Communities; 2008. p. 291-304.
- Khoman E., Weale M. *Healthy life expectancy in the EU Member States: ENEPRI Research report n°33 - AHEAD WP5*. sl: ENEPRI; 2006.
- Jagger C., EHEMU team. *Healthy life expectancy in the EU 15*. In: Institut des Sciences de la Santé, editor. *Living longer but healthier lives: how to achieve health gains in the elderly in the European Union Europe Blanche XXVI, Budapest, 25-26 November 2005*. Paris: ISS; 2006. p. 49-62.

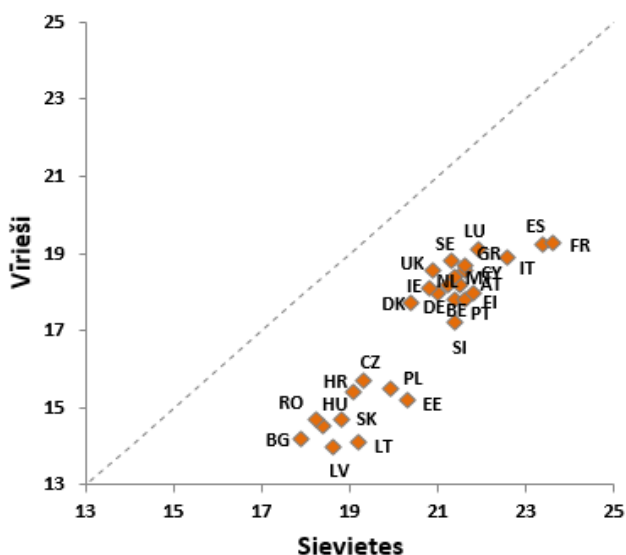
Paredzamais mūža ilgums (PMI) un paredzamie veselīgā mūža gadi (VMG) 65 gadu vecumā Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs 2008.g. un 2013.g.: korelācija starp dzimumiem

2013.g. paredzamais mūža ilgums 65 gadu vecumā ES dalībvalstīs atšķiras par 9,7 gadiem, no 13,9 gadiem vīriešiem Latvijā līdz 23,6 gadiem sievietēm Francijā. Visās ES dalībvalstīs paredzamais mūža ilgums sievietēm ir lielāks nekā vīriešiem – vidēji par 3,4 gadiem.

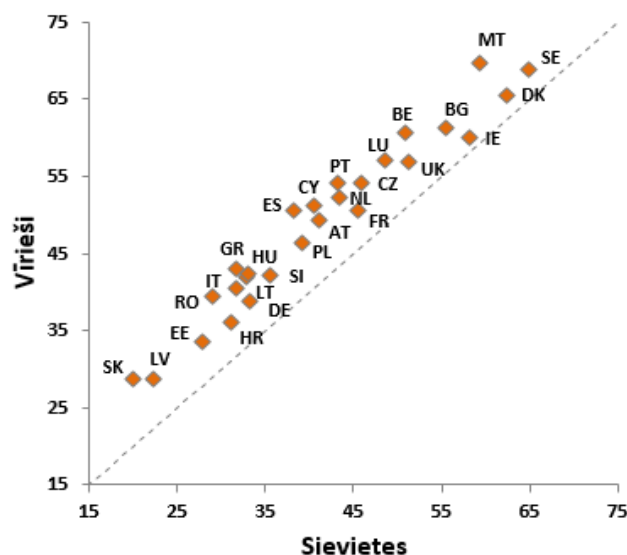
Paredzamā gadu skaita bez aktivitātes ierobežojumiem īpatsvars VMG atšķiras ES dalībvalstīs no 19,8% līdz 68,9%. Pat ignorējot ekstremālās novirzes no vidējā lieluma, pastāv ievērojama starpvalstu variācija.

Vīrieši un sievietes nodzīvo apmēram vienādu gadu skaitu bez aktivitātes ierobežojumiem. Septiņām valstīm, kurās 2008.g. VMG vīriešiem bija nedaudz lielāki kā sievietēm, 2013.g. pievienojās vēl piecas valstis.

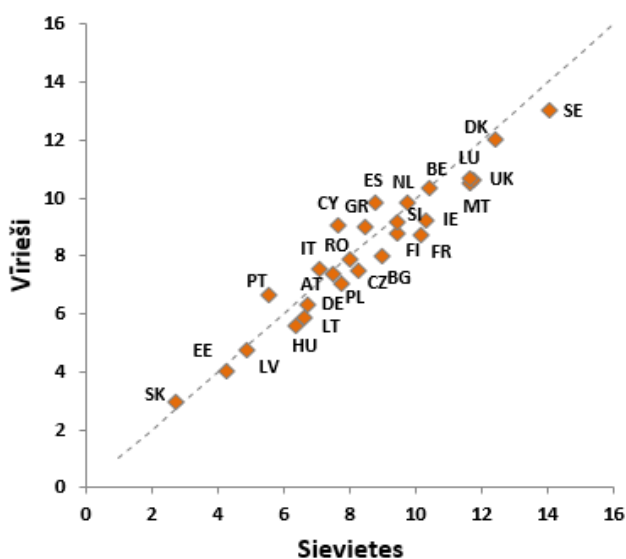
PMI 65 gadu vecumā 2013.g.

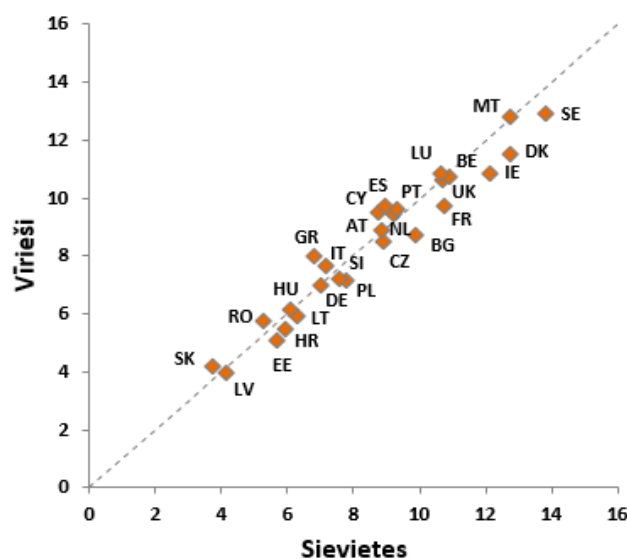
% VMG 65 gadu vecumā 2013.g.

VMG 65 gadu vecumā 2008.g.

VMG 65 gadu vecumā 2013.g.

BRIDGE-Health (Bridging Information and Data Generation for Evidence-based Health Policy and Research)

European Health and Life Expectancy Information System (EHLEIS) ir daļa no BRIDGE-Health, kuras mērķis ir sagatavot pāreju uz ilgtspējīgu un integrētu ES veselības informācijas sistēmu trešās ES veselības programmas (2014-2020) ietvaros (www.bridge-health.eu).

Pateicība. Juris Krūmiņš un Natalja Dubkova (Latvijas Universitāte) ir devuši ieguldījumu šī ziņojuma sagatavošanā un tulkošanā.